

Александра В. Чебашек¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет

ДИСФУНКЦИОНАЛНИ БРАК У НОВЕЛИ „КРОТКА” Ф. М. ДОСТОЈЕВСКОГ²

Предмет рада је преиспитивање семантике и структуре новеле „Кротка” Ф. М. Достојевског. Циљ рада јесте да се кроз детаљно тумачење новеле, њених ликова, брачних односа и симболичних места преиспита и расветли могући мотив самоубиства главне јунакиње ове новеле, Кротке. Разлагањем и детаљним приказом приповедача који је и главни јунак вршимо ретроспекцију Кроткиног живота. Парадоксално, у новели се препознаје мушкарац са психологијом жртве, док је жена која је жртва представљена као кривац сопственог удеса. Рад истражује могуће утицаје симболичних мотива, попут иконе, карактеристичних сцена, попут сцене са револвером и скривених ликова, попут служавке Лукерје. Тематизује се заједнички живот брачног пара и унутрашње душевно стање Кротке као и (не)објашњивост њеног поступка.

Кључне речи: Достојевски, Кротка, самоубиство, брак, икона

Савршенство стваралачког опуса Ф. М. Достојевског почива на слободи и жељи да се дозна све, на усуђивању да се поставе и доведу у питање круцијални животни ослонци. Читање Достојевског превазилази своје оквире, то је читање саме структуре и скривених тежњи које књижевност носи са собом. То је слобода књижевности да нешто значи, да свакоме нешто значи, да има слободу и различитост читања јер је могуће читати је изнова и изнова, али увек другачије, симболичније и потресније. Новела „Кротка” објављена је 1876. године унутар *Пишчевог дневника* и композицијски представља унутрашњи монолог супруга који говори на одру своје супруге Кротке, самоубице. Новела тематизује брачни однос супружника дат из само једне перспективе, перспективе супруга, у коме се уочавају дисфункције на нивоу њиховог међусобног односа као и нарушен брачни однос, доведен до крајњих граница психичких поигравања и мучења.

Очекивана заснованост брака јесте на љубави, на грађењу читавог концепта брака на темељима разумевања, истинских и чистих односа. Сврха ступања у брак претпостављена је у постојању истоветних и позитивних осећања једног супружника према другом. Повод ступања у брак Кротке и њеног супруга није био такав, супруг одабира њу како би је „припремио” за себе и како би њоме могао да овлада. Ту почива почетна и најважнија дисфункција брачног односа која ће трагично кулминирати. Свако будуће одступање од „здравог”, равноправног, брачног односа испуњеног поштовањем, његова је дисфункција.

¹ aleksandra.cebasek@filum.kg.ac.rs

² Текст представља прерађену верзију мастер рада „Мотив самоубиства у новели Ф. М. Достојевског *Крошка*”, писаног под менторством проф. др Јелене Арсенијевић Митрић, одбрањеног у септембру 2019. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу.

1. Унутрашњи монолог и фантастичност приче

Достојевски је лик Кротке изградио према лику Марије Борисове, кројачице која из Москве долази у Петербург, о којој чита у новинским белешкама. Очајна јер посла нема, са иконом мајке Божје, којом су је родитељи благословили, Марија се моли и скаче са прозора четвороспратнице. Овај догађај потресао је Достојевског, али га је потресао и, како Гросман (174: 466) наводи: „унутрашњи контраст догађаја – необичан спој очајања и вере, уништења и наде, смрти и љубави”. Заправо, оно што је највише уздрмало његов дух била је икона у рукама једног самоубице. Кротка се због своје структуре и нарације обично наводи као „рађање унутрашњег монолога” па и „струје свијести у светској књижевности” (Флакер 1975: 329). Композицијску вредност коју су приметили Драган Недељковић (1981) и Михаил Бахтин (2000) заснива се на питању са киме, тј. коме говори главни јунак – он прича сам себи. Та композицијска вредност је солилоквиј³.

Кроткин супруг, вербалном ретроспективом и рекапитулацијом догађаја, почевши од њему најближе садашњости, тренутка када Кротка лежи већ мртва на столу, залази у све дубљу прошлост брачног односа, говорећи о њиховом првом упознавању разматрајући све до чина самоубиства. Својим несређеним мислима покушава да одгнетне разлог самоубиства своје супруге. Међутим, Кроткин супруг што више говори, све је даље од истине, све је више прикрива и преобликује у Кроткине недостатке, а његове врлине.

Писац у уводу говори о фантастичности приче која лежи у самој форми јер то није обична прича нити белешка већ „је као стенограм човека који је доживео шок и који хоће да нађе 'истину', да открије 'кривца', нејасно слутећи да је то он и покушавајући да докаже како он то није” (Николић 1975: 8). Смисао фантастичности новеле није садржај, већ сама околност приповедања наратора у неколико сати, али и његове контрадикторне и двосмислене реченице у виду бујица мисли. У новели не постоји свезнајући приповедач, али се наратор, супруг, намеће као свезнајући, као онај који мисли да познаје Кроткине мисли и осећања уносићи их у текст по механизму и са таквом сигурношћу у њих, а притом не доводи у питање исправност сопствених закључака. Главни лик на одру своје покојне жене говори о њиховом односу приписујући Кротки, коју иначе чак и не именује својим правим именом, осећања, особине и реакције за које и не можемо тврдити јесу ли веродостојне и меродавне пошто потичу из перспективе једног мужа-мучитеља и црпитеља животне енергије. Зато се његове речи морају промислити у више наврата јер у историји њиховог односа о ком говори, налази се мотив Кроткиног самоубиства. Наочиглед смислени и логични закључци (и превише логични и олако представљени), у анализи се показују као парадоксални, потресни и крајње симболични јер то су закључци преживелог док мртва Кротка нема право гласа. Супруга се читаоцу обраћа између редова и кроз скривене путеве на које нас супруг наводи када савршено избегава да прибегне анализи себе. Зато је Кротка комплексна и сложена. Она не заслужује једно читање, а не нуди ни само један правац читања.

3 Солилоквиј (лат. Solus – сам; loquor – говорити) – говор са самим собом; исказ лика који је стилизован да изгледа као да се не обраћа ни другим лицима ни публици, него себи. Оваква конвенција говора као основно обележје име разговор или расправљање нечега са самим собом, а од унутрашњег монолога се разликује логичком и граматичком сређеношћу тока мисли и осећања (уп. Поповић 2010: 741).

2. Кротка као супруга и као „кривац”

Кротка је простор откривања људске судбине уткане у ћутања, погледе и чежњу за љубављу. Постаје жртва саможивог и себичног тирана који у Кротки не види ни љубав ни жену, већ види императив карактерних и моралних особина које он не поседује, а жели да их покори, сломи и постави под своју моћ: „знао сам ја да жена, и још од шеснаест година, *мора да се покори* мушкарцу” (Достојевски 2012: 146). Неприродни однос покоравања и тежњом за ниподаштавањем оног другог превазилази регуле брачног односа, пошто је брак заједница која никако није место егоистичних манифестација (Аничих 2015: 99). Жеља за доминирањем и укалупљивањем је мужевљева основна особина. Баш зато, Кротка и није нека Настја, Катја, Елена или Аљона, већ је Кротка⁴, попут кротке животиње коју треба укротити и ставити под своју (не)милост.

Кроткина прва појава и позиција коју заузима наспрам супруга је јасно видљива као сасвим супротна у односу на њега. Њих двоје, спој су који је по свему различит. Уосталом, наглашавање велике различитости међу њима је оно што он и хоће. Погрешан приступ и погрешну представу о браку као заједници спознајемо у његовом „потребима за супругом”: „Доводећи је у кућу мислио сам да доводим пријатеља, тада ми је пријатељ био више него потребан. Али сам јасно видео да пријатеља треба да припремим, да усавршим, и чак да га победим.” (Достојевски 2012: 162)

Уосталом, покушај стварања пријатеља себи за њега самог има округле оквире. Њему не треба жена, већ роб, не треба му љубав, већ озбиљност, не треба му срећа, већ поштовање, не треба му мир, већ покоравање. У љубави коју брачни однос подразумева нема два човека него један, једна веза исте части, али и разлика (Аничих 2015: 99). Овај брачни однос је све супротно, попут игре и наглашавања сваке разлике међу њима. Света тајна брака претпоставља „доживљај где човек не наступа као усамљени појединац него дејствује у заједници, са Богом” (Мајендорф 1974: 160), а њихов прави однос је сасвим другачијег типа: Кроткину *функцију* у његовом животу изрекао је он сам – потребан му је пријатељ ког би победио, а тај исти пријатељ му је потребан „ради исповести” (Достојевски 2012: 171), исповести у којој може да оголи себе до краја (као што и чини признавањем кукавичлука у пуку), исповести у којој може да каже све, да представи себе онаквог какав он јесте, а да функција пријатеља, односно Кротке буде само потврђивање свега изреченог. Њему је потребан неко ко би га потврдио као идеалну представу мушкарца, иако је он далеко од тога.

Разрешење својих моралних дилема и уздизање духа и ега, Кроткин супруг једино може остварити понижавањем, односно поништавањем физички слабијег и инфериорнијег од себе, поништавањем Кротке као жене, брачног друга, пријатеља, верника и животног сапутника. Једино тако, Кроткином супругу се може чинити да је изнад ње, једино тако може надоместити приповедање својим оправдавањима у којима окривљује њу, а себе не објашњава, нити доводи у питање. Међутим, мисли да је побеђује, она побеђује њега, изнова и изнова. Реч је о „борби моћи” (Ахметагић 2013: 152) и настојању да је учини својим властништвом, да покори њу, њене вредности и особине, он жели да над Кротком оствари морално првенство.

⁴ „Она је јунакиња у свести приповедача виђена потенцијално као она која треба да буде кротка.” (Ахметагић 2013: 151)

Берђајев (2011: 15) говори да ближњи често желе да сакрију чињеницу самоубиства ближњег, сматрајући је ужасом, осудом, грехом, чак злочином, али главни јунак Кротке то не ради, он ради управно супротно. Њен супруг говори да би покушао да се докаже нама, потенцијалним судијама, да није крив. Да убеди себе да није крив. У приповедању је присутан и механизам самоокривљавања и закључивање о њеној кривици (уп. Ахметагић 2013: 139).

Осећање ње као детета⁵ одговара његовим речима да ће је „припремити за себе” јер сматра да је она тек у почетној фази спознавања света који ће он моћи да постави по својим мерама. У њеној младости, а не може бити да подсвесно није мислио на њену потенцијалну незрелост, види калуп који ће моћи да преобликује по својој жељи. Да Кротка није млада, већ да је сасвим формирана личност у његовим очима, он не би имао жеље да овлада њоме. Мислећи да је слаба, поставио је оквире игре за које је мислио да их неће издржати, да ће је сломити. Међутим, Кротка је ћутањем говорила више него речима. Припремањем ње за себе, њу је изградио јачу него икад (уп. Николић 1975: 34). Супруг није могао претпоставити интелигенцију и зрелост своје младе супруге јер је разговоре са њом сматрао неважним, односећи се према њима незаинтересовано. Уосталом, бивши официр се намеће као онај који никада није био социјално активан, као онај који на друге гледа са подозрењем. У њему не постоји жеља да буде део тог друштва, да га упозна, већ постоји само жеља да овлада њиме – отуда и освета друштву. Он, залагаоничар, управља, и што је још горе, вреднује друштво, њихове предмете, њих саме. Зато се Кротка и нашла у мат позицији. Кроткина вредност као жене и супруге у његовим очима не постоји, Кротка је вреднована кроз донесене ствари „сребрне позлаћене минђуше, медаљон без вредности” (Достојевски 2012: 132) о којима он закључује у њено име: „Она је и сама знала да су *безвредне*, али сам по њеном лицу увидео да су за њу драгоцене.” (Достојевски 2012: 133) Доношењем „безвредних” ствари, он свесно манипулише проналазећи начин да ту безвредност њених ствари награди, дајући јој новца више него што треба, дозвољавајући себи да јој се подсмехне за оно што је донела. Таква, финансијски угрожена, Кротка не може имати вредност у његовим очима. Она је попут друштва коме се он свети, она је део тог друштва, она је подругљиво поистовећена са безвредношћу својих ствари. Зато и јесте подобан материјал за обликовање и прављење пријатеља себи. Несумњиво, зато се и потенцира на њеној усамљености у свету – родитељи су мртви, тетке је не воле. Кротка, постајући му жена, постаје егзистенцијално зависна од њега без икакве друге алтернативе проналаска мира и благостања. Она је књижевни лик препуштен мучитељу без игде икога. Милица Николић (1975: 61) ову новелу и препознаје као „причу о мучењу” у којој муж-мучитељ своје тактике уопште не препознаје као тактике нити их признаје као мучење.

Означавајући повреду њеног достојанства када јој се подсмехнуо због старог зечјег кожуха који је дошла да заложити као „неспоразум”, а не схватање увреде са његове стране, он одлучује да на том месту започне своју доминацију: „До чекао сам је озбиљно јер је дошла после споразума од претходног дана. Моја озбиљност је – потпуна хладноћа.” (Достојевски 2012: 133) Управо овај моменат је почетак конституисања његовог односа према њој. Доминантан, понижавајући однос према жени је присутан од почетка. Након тога, понижава је када

5 „Допале су ми се и друге мисли, што је мени, рецимо, четрдесет једна година, а њој тек шеснаест. Много ме је заносило то осећање наше неједнакости, врло ми је слатко било, врло слатко.” (Достојевски 2012: 141)

прихвата ћилибарску муштиклу без вредности наглашавајући: „Ово чиним *само за вас*, а то вам Мозер не би примио.” (Достојевски 2012: 133) Када понижава и повређује њено достојанство, он се радује, смеје и осећа некако другачије – у томе је његова сатисфакција.

3. Перфидна психичка игра супруга

Супруг, као мушкарац који жели да самопотврди себе над Кротком, жели да доминира својом строгошћу и неретком шкртошћу, право је оличење изгубљеног самопоштовања које покушава да надомести иживљавањем и игром над слабијим од себе. Глумећи достојанственост и ауторитет, а све време стрепети од његовог нарушавања јесте егоистични профил особе која је неспособна да воли: „Личност која је законом свога Ја принуђена да непрестано бди над својим достојанством и стрепи од његове повреде, тешко да може бити прожета љубављу или њоме превасходно одређена.” (Стојановић 2009: 193)

Оно последње шта јој остаје, породичну икону, Кротка залаже у његовој залагаоници, не знајући да јој је то приступница за брак. О њеном животу и могућој насилној удаји за доборостојећег бакалина коју припремају тетке сазнаје од Лукерје, служавке. Кроткин супруг перцепцију ње и њеног понашања очитава у складу са оним шта он жели да Кротка у том тренутку мисли. Ступање у хришћанску брачну заједницу је условљено слободом избора и слободом одлуке (Мајендорф 1974: 169), а никако присилом или финансијским условљеностима. Када је упита на вратима за брак, она то питање дочекује тишином и ћутањем. Међутим, бивши официр ово не види као затеченост и изненађеност, већ као бирање и ломљење између два зла – њега и дебелог бакалина (уп. Ахметагић 2013: 153–154). Николић (1975: 65) овај тренутак препознаје нешто другачије, сматрајући да је Кротка препознала у њему оно горе и да свесно бира оно што ће је више мучити. На тај начин, Кротка бира своје „самомучење”. Међутим, не можемо се сложити да Кротка свесно одлази у мучење или да испитује своје могућности трпљења које ће кулминирати самоубиством. Да је имала излаза, Кротка би га нашла, али није имала коме да се окрене. Тога је и он сам свестан: „Истина је и то да није имала куда да оде” (Достојевски 2012: 144). Ако је одабрала смрт, одабрала ју је јер је то био једини могући излаз. Не видимо Кротку као „самомученицу” јер јачина њеног бића, карактера и достојанства препознаје се од почетка новеле. Као таква, Кротка је јача у сваком смислу од свог супруга, а највише у моралном и карактерном смислу. Ограничавање слободе, кретања и говора (ћутање) је једини сегмент у ком је њен муж јачи од ње. Њено реаговање и њена природа су га изазивали да буде још хладнији, суровији, безосећајнији. Прва победа супруга над супругом је победа „на плану говора” (Николић 1975: 84), јер Кротка ћути док је понижава, заћути на вратима, затим престаје да прича о себи и свом животу и онда коначно утихне и затвара се у свој сопствени круг.

Једна од најважнијих Кроткиних особина је пружање отпора мужу. То је оно шта њега мучи јер Кротка није чинила све шта је он желео: није се покорила оној строги са којом ју је увео у породични дом, није дозвољавала да њу спречи да чини добро, није поштовала забрану изласка, није се устручавала да га разоткрије као кукавицу, није устукнула пред другим мушкарцем, није желела да прими његову љубав, није дозволила да он коначно овлада њом и зато је и изабрала смрт.

Драстична промена и његово претерано „фетишистичко” (Ахметагић 2013: 168) изјављивање љубави Кротку потресају и изазивају мешавину страха, стида,

срамоте, али и одвратности. Делује да ће све ићи набоље, да ће однос бити бољи и пун љубави све док тог дана Кротку не затекне мртву на улици са иконом у рукама, без опроштајног писма, али са загонетним осмехом и молитвом пре своје добровољне смрти. Њено самоубиство је њега уздрмало зато што верује да је све било у његовим рукама и да све иде набоље. Међутим, њена самосталност и „њена слобода да изабере самоубиство” (Ахметагић 2013: 140) делују кобно по његову савест коју он покушава да „очисти”, односно покушава вербално и психички да се одбрани од те кривице.

Кротка је, по његовим речима, општа врлина – узвишено биће које поседује карактерне особине које он не поседује. Супруг негује слику о себи, идеализовану слику коју жели да неко потврди и иде до те мере да себе поистовећује са њом: „Ја сам великодушан, она такође – ето тачке додира!” (Достојевски 2012: 177) Али, то није довољно, зато је и потребна потврда од „пријатеља” да је великодушан, храбар, добар, поносан, достојанствен, њему, дакле, не треба жена. Зато супруг и занемарује њена љубавна „цвркутања”. Затим и занемаривање било каквих односа са њом, третирање ње као жене – она је за њега била у заносу, али њему није требало то: „С њене стране је једном или двапут било бурних заноса, дотрчавала је да ме загрли; али како су ти заноси били болесни, хистерични, а мени је требала озбиљна срећа, с поштовањем, све сам то *хладно* примао.” (Достојевски 2012: 146)

Ипак, оно што њега највише спречава да је обликује у свом систему, да је начини својим „пријатељом” јесте свест о њеном поседовању врлине чак и у најбеднијим тренуцима свог живота – она је, и поред свега, поносна и достојанствена.

Јасмина Ахметагић сматра да њено достојанство виђено као побуна казује много о психолошком профилу приповедача и његове стварности. То значи да она услед беде у којој живи на такво нешто нема права, да је то у његовим очима прекршај. Њега мучи то што се она још увек односи као вредно људско биће, а економски је пропала. Међутим, његово достојанство је зависно од друштвеног и финансијског успона и као такво, нема ко да га потврди.

Покушавајући „да му пружи руку”, Кротка схвата да љубав није њихов заједнички језик. Зато се и окреће од света и затвара у своју мисао и ћутање. Кротка не може да поднесе чак ни питање, јер биће које је једном пружало руку у покушају да се пронађе заједнички пут љубави није имало снаге, а ни уверења да то може учинити поново (уп. Николић 1975: 16). То говори и он сам: „Уплашила се моје љубави и упитала је себе озбиљно: да прими или не прими, и *није пооднела* питање, боље јој је било да умре.” (Достојевски 2012: 63)

Кротка не може да *пооднесе* неочекивану љубав са његове стране јер: „ако је прими – изгубила би све, ако је не прими, морала би да уђе у нову борбу за коју више није имала снаге” (Николић 1975: 20). Управо јер поседује још оно мало снаге, Кротка ћути јер је њено ћутање проузроковано услед сукоба „са другачијем етичким нормама” (Николић 1975: 88). Стога, њена инфериорност се налази у тим тишинама јер су то једина несазнатљива места којима он нема и не може имати приступ. Саможивост самопрозваног великодушника не претендује да оствари људски однос са Кротком у смислу откривања правог узрока и значења њеног ћутања или занимања за њу као за супругу, већ напротив, њене тишине су његове „победе” у којима рачуна да ју је дефинитивно поразио. У тим имагинарним поразима ње о којима говори види свој извор расположености.

4. Игра ћутања

Игра ћутања постаје део њихове свакодневице. Ћутање се намеће као начин живота, вид тестирања, могућност „помирења”. Ипак, разлози Кроткиног и разлози његовог ћутања су супротносмерни: „Истина је да сам ја запео да ћутим, а не она.” (Достојевски 2012: 146) Он ћути јер кажњава, а она ћутање поставља као свој одбрамбени механизам. Кроткин муж након сцене са револвером постаје неко ко заиста више нема шта да каже, ко нема начина да превазиђе проблеме, већ их додатно поспешује. Сетимо се како јој купује посебне засторе, гвоздени кревет. Кротка унутар животног простора бива одсечена и од куће и од њега.

Није до тога што он нема шта да каже већ је „ћутање нужно зато што он оперише потпуном лажи”. Тим ћутањем је слао сигнале Кротки јер је „ћутање перфидна агресија” која „излуђује неразабирањем” (Ахметагић 2013: 155–157). Када Кротка одлучи да разговара са Јефимовичем, супруг је свестан да се између њих није ништа догодило⁶, да је у свему томе њена верност чак и императив њеног карактера, али он се према њој односи као према грешници која мора да се покаје чак и због онога што није починила. Чак и када је пошао за њом и почео да прислушкује разговор између Јефимовича и ње, био је уверен у њену верност. Кроткин муж је читаву сцену испратио „без чуђења” јер је знао да оштроумност њеног духа неће пасти на јефтине изјаве љубави. Њен став и њена верност били су очекивани. И невина и верна, Кротка бива понижена и одведена да би, како он каже, била уверена да ће бити убијена. Сва изазивања и севања из Кроткиних очију која он описује као клице мржње према њему нису подругливи, ниски и зли потези као што их он презентује. Ми у свим њеним потезима не препознајемо страх од смрти од његове руке, већ жељу за животом без њега. Уколико се Кротка заиста плашила да ће је убити, уколико је уопште ту и било страха, Кротка се онда никако не би усудила да те исте вечери, први пут, не легне у постељу са њим. То говори о томе да сви њени „страхови” од њега које он представља као страхове – то нису, већ су то побуне. Тихе побуне, последњи трзаји да очува своју слободу и интегритет.

Сцена са револвером надовезује се на догађаје са официром Јефимовичем. Проистиче да приповедача, Кроткиног мужа, није толико заболела чињеница што се она уопште видела са њим, колико је више повређен његов понос чињеницом да Кротка сада зна његову срамоту, зна за његов кукавичлук. Из тог разлога, била је потребна сцена са револвером, условљена љубомором и претњом, коју он означава као своју победу којом је Кротки показао да све зна, да је све видео, да је брак раскинуо, а њу победио. Било је потребно да се оповргне тај епитет кукавице за који је сазнала и она, па отуда прича о томе како је он њу тада „поразео својом спремношћу да прихвати смрт” (Достојевски 2012: 156). Та сцена је његов одлични покушај да се прикаже као жртва. Међутим, сусрет њихових погледа док је револвер на слепоочници није његова победа, већ њена борба. Борба са собом да почини нешто за шта није предодређена. Овај тренутак је почетак њеног унутрашњег лома и затварања у себе – у том тренутку је схватила колико је различита од оног који ју је заробио, колико је мучена, а опет немоћна да би убила свог мучитеља јер је Кротка у том тренутку још увек била подређена вери, љубави, својим етичким начелима. Кротка је у том тренутку могла бити свесна да би његова смрт

6 Говори да је ту само било подсмеха на његове изјаве љубави, оштрих одговора и сарказма. Управо тај састанак он дефинише као бунт којим је хтела да му покаже колико га мрзи: „О, да, тада сам се и сувише уверио колико ме је мрзела, али сам се уверио и колико је невина.” (Достојевски 2012: 153)

од њене руке тек донела рушење свих њених етичких нагла, свега онога чему је тежила до сада, а то је оно што би је тек убило – убиством Њега убила би и себе и њега. Сломити верујуће биће и довести га до литице понора је оно што је почињено, а што свим силама покушава да се прикрије кроз приповедање.

5. Када Кротка спозна суровост своје судбине...

Окретом у себе, Кротка је себе ослободила у смислу самоконституисања. Док је он мислио да је морално и духовно ломи, она је, напротив, све била јача и јача. Иако без њених експлицитно наведених речи, сукоб њихових сасвим различитих етичких начела показатељ је да они као супружници стоје на супротним крајевима истог пута. Онда када је заћутала, Кротка је започела самоконституисање, али на неком духовнијем и узвишенијем нивоу.

Мора бити да је Кротка тренутно била уверена, односно занесена идејом да он може бити њен спасилац. Сцена са залагањем иконе и тренутка када жели да јој је врати, а преузме само њене златне украсе требало је да буду потврда његове добронамерности и добротинства. То је само била тренутна варка и начин да јој се приближи, а не истинска жеља да јој помогне. Није могуће искреност, достојанство и добротинство препознати кроз његове подсмехе, речи и психичка мучења јер све то у њему не постоји.

Онда када мучитељ постане заљубљеник који би одједном желео да буде вољен је оно што изазива емотивни и психички слом у Кроткој. Бесповратно, она се губи између његових љубавних реченица и његове сурове надмености и жеље да овлада њом. Супруг жели да она сама приђе код њега, да би се тако потврдила идеја о њеној покорности и покајању које постоји само у његовој глави (Кротка није починила прељубу, нема за шта да се каје). На тај начин, он би себи поново приписао победу. Не успевши да је сломи и да је приволи да ради ствари које он очекује, говори нам да „жена нема психологију жртве” (Ахметагић 2013: 164), док је он „мушкарац са психологијом жртве” (Ахметагић 2013: 150). Веровао је да је ћутњом може сломити јер јој неће дати да мисли на основу његових речи (које није изрекао), већ је препушта тишини у којој она мора све да схвати, разуме и поштује.

Од сцене са револвером, наступио је период ћутања за који је мислила да је то њена казна, да је то испаштање за какав почињени грех. Јака и затворена у себе, држала се стоички све до трена када је схватила да њене кривице заправо и нема, а да разлог његовом ћутању није уопште сцена са Јефимовичем, нити љутња, бес или нешто слично, већ је то једноставно само био његов хир. Тада, када јој признаје да је све време знао за њену исправност и верност, Кротка схвата илузорност свог „издржавања казне”, схвата да је наметнула кривицу себи без разлога, а да је казну издржавала из њему знаних разлога, а не зато што је крива. Ту наступа прелом јер „самоубиство се догађа због потпуног одсуства снаге и због сувишка снаге” (Берђајев 2011: 14). Дакле, када схвати да не постоји конкретан разлог његовом ћутању, Кротка схвата да је у томе видео само уживање и сатисфакцију, али и покушај да је наведе да му се покори без речи. Тад, Кроткина свест креће да се мрачи. Кротка доспева до унутрашњег цепања јер она је са једне стране јака, али је без животне енергије.

6. Закључак

Преломни тренутак Кроткиног самоубиства је моменат када јој муж признаје да је знао да је невина и да му је била верна, када јој признаје своју срамоту у пуку. Када схвати да је њен начин живота кроз обострано ћутање вид његове сатисфакције, игре, уживања, а не казне за сусрет са Јефимовичем, за уперен пиштољ, када схвати да је његов циљ њено апсолутно покоравање њему и да је то лимит његове „љубави”, а не истински проналазак заједничког пута, мира и благостања кроз љубав, Кротка одлучује да поништи све својим скоком – себе, своја начела, веру, своју кроткост. Нестанком вере као видом метафизичког ослоњаца Кротка губи све. Дисфункционалност брака присутна је на свим нивоима њиховог односа. Дисфункционалност се огледа и у непостојању плотског сједињења које би водило духовном савршенству, у непостојању емоционалног сједињења и истинских брачних односа у виду поштовања, пажње, узајамног неговања и, коначно, у непостојању љубави као оног што је темељна основа сваког брака. Такав дисфункционални брак унапред бива осуђен на пропаст.

Оног тренутка када се човеку одузме право на постојање, право на слободу, право на нормалан живот, право на љубав, човек једино шта може да уочи јесте пропаст свог интегритета, нестанак и понор своје личности. Држећи се за оно преостало мало поноса и достојанства, такав човек који одузимањем свих могућих људских права више и не наликује живом бићу, препушта се рукама смрти. Управо то је учинила Кротка – она је једино била слободна да себи изабере смрт.

Извори

Достојевски 2012: Ф. Достојевски, *Крошља*, Београд: LOM.

Литература

- Аничкић 2015: С. Аничкић, Хришћанске перцепције појма и сврхе брака по учењу православне цркве, *Српска ђравна мисао*, 24, 93–113.
- Ахметагић 2013: Ј. Ахметагић, *Књижа о Достојевском: болести прекомерног знања*, Београд: Дерета.
- Бахтин 2000: М. Бахтин, *Проблеми поетике Достојевског*, Београд: Zeptr world book.
- Берђајев 2011: Н. Берђајев, *О самоубиству*, Београд: Библиотека Реч/Логос.
- Гросман 1974: Л. Гросман, *Достојевски*, Београд: СКЗ.
- Мејендорф 1974: Ј. Мејендорф, Брак у светлости православне теологије, *Теолошки погледи*, 3, Београд, 153–207.
- Недељковић 1981: Д. Недељковић, Монолог и монодрама над „Кротком” Достојевског, *Са-временик*, год. 27, књ. 54, св. 11, 471–478.
- Николић 1975: М. Николић, *Изра прошивречја или Крошља Ф. М. Достојевског*, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић 2010: Т. Поповић, *Речник књижевних термина*, Београд: LOGOS ART.
- Стојановић 2009: Д. Стојановић, *Рајски ум Достојевског*, Београд: Филолошки факултет.

ДИСФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ БРАК В ПОВЕСТИ КРОТКАЯ Ф. М. ДОСТОЕВСКОГО

Аннотация

Предметом этой работы является обзор семантики и структуры повести Ф. М. Достоевского Кроткая. Цель работы, то есть, исследования - пересмотреть и растолковать возможный мотив самоубийства главной героини данной повести, Кроткой, путем подробного толкования повести, её персонажей и символических мест. Расчлением и подробным изображением рассказчика, который одновременно является и главным героем, проводим ретроспективу жизни Кроткой. Парадоксально, в повести можно узнать мужчину, обладающего психологией жертвы, в то время как женщина, которая на самом деле является жертвой, представлена виновником собственной беды. Эта работа исследует возможные влияния символических мотивов, таких как икона, характерных сцен, нпр. сцена с револьвером и скрытых персонажей, представленных в лице служанки Лукерьи. Автор тематизирует совместную жизнь супружеской пары и внутреннее душевное состояние Кроткой, но также (не) возможность объяснить её поступок.

Ключевые понятия: Достоевский, Кроткая, самоубийство, Дж. Мино, икона

Aleksandra V. Čebašek